

הרב יהודה הלוי עמיחי

"באכה גררה עד עזה" – מגרר לגוש קטיף

א. אברהם ויצחק בגרר

אברהם אבינו יורד במיוחד לגרר, שנאמר: "ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר". (בראשית כ, א). מדוע אברהם אבינו ירד במיוחד לגרר, שהרי לא בנה שם מזבח, כפי שעשה בשכם – אלון מורה, בית אל – העי, אלוני ממרא, ומה ראה אברהם ללכת לגרר? ועוד תמוה הרי כבר נאמר "ויסע אברהם הלוך ונסוע הנגבה" (בראשית יב, ט), א"כ מה באה התורה ללמדנו בציון המקום גרר.

לא רק אברהם היה בגרר, גם יצחק הגיע לגרר, גר בה חפר בה בארות וזרע שדות. התורה מדגישה שיצחק בא לגרר בגלל הרעב שהיה בימיו (בראשית כו, א), אולם לכאורה מקום פורה יותר בארץ ישראל הוא הצד הצפוני של הארץ ומדוע ירד יצחק דרומה?

ב. כנען ופלשתים בגרר

לחם בנו של נוח נולדו ארבעה בנים; כוש ומצרים ופוט וכנען (בראשית י, ו). בתוך נחלת כנען נמצאת גרר ועזה: "ויהי גבול הכנעני מצידן באכה גררה עד עזה באכה סדמה ועמרה ואדמה וצבים עד לשע" (בראשית י, יט). לכנען היו אחד עשר בנים,¹ צידון, חת, יבוס, אמורי, גרגשי, חוי, ערקי, סיני, ארודי, צמרי, חמתי (בראשית י, טו-יט), הם קבלו את נחלת כנען אביהם. אולם

1. בדעת מקרא מבואר שלכנען היו שנים עשר בנים, והבן האחרון נקרא על שם אביו, ועליו נאמר "ואחר נפוצו משפחות הכנעני" (בראשית י, יח), וכן מופיע במתנת הקב"ה לאברהם (בראשית טו, כא) הכנעני. אולם הרמב"ן (בראשית י, טו) כתב שהיו אך ורק אחד עשר בנים, והכנעני המוזכר במתנת אברהם אבינו הוא צדון הבכור עם עוד אחד האחים החלשים, ונקראו על שם אביהם (רבינו בחיי כד, ב).

"באכה גררה עד עזה" – מגרר לגוש קטיף

התורה מספרת לנו שבגרר ישבו פלשתים, שנאמר: "וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה" (בראשית כו, א). גרר עברה לרשות הפלשתים. הפלשתים אינם מבני כנען אלא בני מצרים אחי כנען, כנאמר: "ומצרים ילד את לודים ואת ענמים ואת להבים. ...ואת פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם² פלשתים ואת כפתורים" (בראשית י, יג). כיצד קרה שינוי זה?

תשובה לדבר בחומש דברים. על אשר ארע בגרר, נאמר: "והעוים היושבים בחצרים עד עזה, כפתורים היוצאים מכפתר השמידום וישבו תחתם" (דברים ב, כג). הרמב"ן מסביר שהעוים הם החוים,³ ומשמעות שם החוי הוא הנחש והוא המתעות בהליכתו, ועוד חילוף אותיות בין "ח" ו"ע" הוא רגיל בלשון. החוי מבני כנען, הוא העוי, נכבש על ידי כפתורים היוצאים מכפתור שהם חלק מהפלשתים.

הקב"ה ציוה אותנו לכבוש את פלשת-גרר, למרות שבזמן הכיבוש לא גרו בה בני כנען אלא פלשתים, ובהבטחת הקב"ה לאברהם אבינו ניתנה ירושה לכנען, אבל מכיוון שפלשתים גזלו את הארץ מיד בני כנען, לכן אזור זה כלול בהבטחת הקב"ה לאברהם אבינו, לזרעך נתתי את הארץ הזאת.

מכאן, שאזור גרר ניתן תחילה על ידי הקב"ה לבני כנען, אולם לאחר מכן באו פלשתים וכבשו את אזור פלשת, קודם בוא אברהם אבינו לגרר.

ג. אברהם יורד לגרר לחזק את יישוב ארץ ישראל

על הצורך לרדת לגרר כתב הרד"ק:

רצה אברהם אבינו לגור בכל מקום שניתן לו לנחלה, פעם בזה

2. רש"י ביאר שהפלשתים היו בני ממזרים של פתרוסים וכסלוחים, ואילו הרמב"ן סובר שאלו שמות מקום.

3. רש"י (דברים ב, כג) הסביר שהעוים הם פלשתים, ועיין בהשגות הרמב"ן על פירוש זה שמסביר שהעוים, החוים והרפאים הם עם אחד.

הרב יהודה הלוי עמיחי

ופעם בזה כדי שיחזיק בכולה. וארץ פלשתים בכלל ארץ הכנעני היא ומנחלת בני יהודה היא.

אברהם אבינו הלך במיוחד לגרר מכיוון שארץ גרר ניתנה לו בברית בין הבתרים כחלק מארץ כנען (בראשית טו, יט-כא), אולם בגרר ישבו כעת פלשתים שאינם מבני כנען. אברהם אבינו חשש שמא יאמרו ארץ גרר לא מארץ כנען היא ולא תנתן לבניו, על כן הלך אברהם אבינו לגרר כדי שיחזיק בכולה, גם בחלק שיושבים בה פלשתים שגזלו את נחלת בני כנען.

ד. יצחק בגרר מחזק את חזקת אברהם

יצחק יורד לגרר, חופר בארות וזורע בארץ. את מקורות החיים שתמום פלשתים, למרות שהאזור הוא נגב שאין בו מים, בכל אופן משנאת אברהם הם סותמים את בורות המים החיים. יצחק יורד לגרר כפי שמסביר האור החיים הקדוש: "ואולי לא החזיק אברהם בארץ פלשתים בחזקה הראשונה, לזה רצה ד' שיחזיק יצחק בה, והוא החזיק בה בחזקה מעולה שחרש וזרע" (בראשית כו, ב). מכאן אנו לומדים שיצחק בא לגרר להשלים את חזקתו של אברהם אבינו שרק התהלך בגרר וגר בה מעט, אבל עדיין לא הייתה חזקה מלאה בחריש וזריעה, והושלמה החזקה בביאתו של יצחק לגרר. בחזקת יצחק הושלמה חזקת כל הארצות של אברהם אבינו, ולכן הקב"ה נתן לו את כל הארצות האל, דהיינו מעשה החזקה שעשה בגרר נתן ליצחק את נחלת ארץ ישראל שאברהם התהלך בה.

הקב"ה אומר ליצחק "שכון בארץ אשר אומר אליך, גור בארץ הזאת ואהיה עמך וגו'" (בראשית כו, ב-ג). חז"ל אומרים "שכון בארץ, עשה שכונה בארץ ישראל הוי נוטע הוי זורע הוי נציב, ד"א שכון בארץ שכן את השכינה בארץ" (בר"ר סד, ג). הנצי"ב⁴ מסביר שהדרשה התבססה על כך שנאמר שכון ולא שב, ומכאן למדנו מצות ישוב הארץ, ומצוה זו נאמרה במיוחד ליצחק שהוא המקור לעם ישראל בארצו.

4. הוספות להעמק דבר בראשית כו, ב.

”באכה גררה עד עזה” – מגרר לגוש קטיף

יצחק בא אס כן, לגרר, להשלים ולשכלל את חזקתו של אברהם אבינו. מכיוון שכך מובן שחזקה זו צריכה להעשות במקום שאברהם אבינו עשה את חזקתו הראשונה, ועל כן יצחק יורד לגרר להשלים את חזקתו הראשונה של אברהם אבינו.

ה. גרר וגוש קטיף

גרר סמוכה לעזה ”באכה גררה עד עזה” (בראשית י, יט). מלך פלשתים ישב בגרר, ועל גבול פלשתים נאמר ”מן השחור אשר על פני מצרים ועד גבול עקרון צפונה” וכלל בתוכה את סרני פלשתים, העזתי, האשדודי, האשקלוני, הגתי, והעקרוני (ויהושע יג, ב-ג), רצועת רוחב לאורך הים התיכון עד השיחור, ובתרגום (דברים ב, כג) מבואר שהיא הייתה קרוב לרפיח. אזור גרר היה בין אשקלון ורפיח קרוב לעזה.⁵

באזור גרר נמצא היום גוש קטיף. לכל מקום ואזור יש תכונה מיוחדת⁶ והיא משפיעה על תושבי המקום. הגר באותו המקום מגלה ששורש נשמתו שייך למקום. כשם שבגרר התגלו שתי החזקות, הראשונה שנבעה ממגורים והשנייה הבאה מזריעה ונטיעה, כן אנו רואים באנשי גוש קטיף הגרים בנחלת גרר את שתי התכונות הללו. האחת, תכונתו של אברהם אבינו המחזק את ארץ ישראל כנגד הפלשתים הבאים עליהם, ומערערים על הזכות של ישראל בארץ גרר. וכמו כן אנו מגלים את מהותו של יצחק שהשלים את החזקה בצורה מלאה בזריעה וחרישה, ללמדך שאין זו חזקה חולפת אלא חזקת נצח.

יהי רצון, שההתיישבות היהודית בחבל ארץ זה, תמשיך לגדול ולהתפתח, לתורה ועבודה, ולפיתוח ושכלול החזקות של אבותינו בחבל ארץ זה. נמשיך לקיים את הצו שניתן ליצחק אבינו:

גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך.

5. עיין אנצקלופדיה ארץ ישראל ער' גרר. דעת מקרא בראשית י, יט הערה 82.

6. חסד לאברהם עין הארץ נהר יג. אגרות הראיה אגרת טל.

הרב יהודה הלוי עמיחי

והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצות
האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. עקב אשר שמע אברהם
בקלי וישמר משמרתי מצותי חקותי ותורתי. וישב יצחק בגרר
(בראשית כו, ג-ו).